

ОЦІНКА ЯКОСТІ ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ

Ю. О. БАСОВА, кандидат технічних наук, доцент;

Г. Д. КОБИЩАН, кандидат технічних наук, доцент

(Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Метою дослідження є узагальнення сучасних підходів до оцінювання якості книжкових друкованих видань як об'єкта товарознавства. У ході дослідження застосовано об'єктивні (вимірjuвальний, розрахунковий) та евристичні (органолептичний, експертний) методи оцінки якості друкованих видань. Методи визначення показників якості описано в законодавчому документі Державні санітарні норми і правила «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей». У результаті досліджень проведено оцінку якості друкованих видань, розроблено алгоритм комплексної оцінки рівня якості та конкурентоспроможності книжкових видань, проведено їх апробацію на прикладі торговельного асортименту книжкових видань. Запропонований комплексний підхід до визначення якості друкованих видань як об'єкта товарознавства дозволяє забезпечити якісне наповнення книжкового ринку конкурентоспроможними виробами й ефективно забезпечувати потреби споживачів у дитячих друкованих виданнях.

Ключові слова: друковані видання, книги, споживні властивості, показники якості, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Як особливість книжкової торгівлі слід відмітити, що окрім задоволення потреб споживачів у книзі, через систему товарно-грошових відносин виконуються також важливі економічні функції. Основне завдання її як економічної та соціокультурної сфери діяльності – задоволення суспільних потреб у видавничій продукції з урахуванням платоспроможного купівельного попиту. Завдяки своїм товарним властивостям книга має певну споживну вартість, здатну задовольняти певні потреби. Попит на книгу в ринкових умовах суттєво змінився і має прагматичну функціональну спрямованість [1, 2].

Серед сучасного книжкового розмаїття доволі важко вибрати саме те, що потрібно, оскільки якісних книг мало. Причини можна називати різні: прагнення видавничих структур заощадити кошти, видавничий непрофесіоналізм і, особливо, незнання смаків і потреб споживача (останнє – особлива тема для актуалізації та фахового аналізу) [3].

Інтенсивний розвиток книжкового ринку, необхідність підвищення якості та конкурентоспроможності книжкових видань актуалізу-

ють систему товарознавчого знання. Сучасна книжкова торгівля як система послуг, спрямованих на реалізацію видавничої продукції, є елементом торговельного підприємництва, привабливим сегментом книжкового ринку, її успіх залежить від глибокого й багатоаспектного знання про книгу як товар і його споживні властивості. Трактуючи книгу як товар, ми підкреслюємо ті властивості, що відрізняють книгу від інших товарів і формують у ринкових умовах комплекс споживних переваг [4].

Якість друкованих видань повинна задовольняти певним технічним вимогам, що регламентуються нормативною документацією, а саме:

- ДСТУ 3018-95 Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення;
- ГСТУ 29.4 – 2001 Обкладинки та палітурки. Типи;
- ГСТУ 29-6 2002 Видання для дітей. Поліграфічне виконання;
- Державні санітарні норми і правила «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей» [5].

Технічні вимоги до видань є обов'язковими та поділяються на гігієнічні та конструктивні. До гігієнічних вимог відносяться вимоги, спря-

мовані на забезпечення зручності читання тексту з метою попередження негативного впливу процесу читання на здоров'я (зір) людей. Швидке стомлення під час читання пов'язане головню з величиною кегля шрифту та довжиною рядка, а також розмірами полів у книжкових текстових виданнях і способом скріплення блоку видання. Основними гігієнічними вимогами є: кегль шрифту, довжина рядка, спосіб кріплення. До конструктивних вимог відносять формат видання, тип палітурки для обкладинки й оформлення вихідних відомостей.

Комплексна товарознавча оцінка друкованого видання як предмета книготорговельного асортименту набуває важливого значення на сучасному ринку та має ряд невирішених питань. Визначення чітких параметрів якості книги має базуватися на основних показниках якості книжкового видання в поєднанні з результатами експертних (маркетингових) досліджень його споживних переваг на книжковому ринку.

Комплексна оцінка якості книжкових видань, виявлення їх споживних переваг дасть змогу визначити рівень конкурентоспромож-

ності того чи того видання, передбачити товарну нішу для книжкових видань з різним рівнем якості, ефективно позиціонувати їх на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань оцінювання якості книжкової продукції, товарознавчим аспектам управління якістю в цілому присвячено праці таких вчених: С. Ф. Гавенко, Н. Н. Зубко, О. В. Антоник, Т. Булах [2, 6–9].

Формування цілей статті. За мету дослідження поставлено узагальнення сучасних підходів до оцінювання якості книжкових видань як об'єкта товарознавства, розробку алгоритму комплексної оцінки конкурентоспроможності книжкових видань та його апробацію на прикладі торговельного асортименту книжкових видань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктом дослідження обрано дитячі книжкові видання, що реалізуються в торговельній мережі міста Полтава; предметом дослідження – показники їх якості. Детальну характеристику об'єктів дослідження наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика об'єктів дослідження

Показники	Зразок № 1 «Маленькі мрійники»	Зразок № 2 «Бембі»	Зразок № 3 «Живі малюнки»
Зовнішній вигляд			
Відомості про авторів	Чубач Ганна Панасівна	Інформація відсутня	Резніков О. О.
Назва видання	ТОВ «Видавництво «Країна Мрій»	ООО «Де Агостини Паблишинг»	ТОВ «ПІК ПРОМ»
Номер випуску серії	№ 2077 від 27.01.2005 р.	14539-3510 від 23.10.2008 р.	№ 4149 від 29.08.2011 р.
Відомість про читацьку адресу та цільове призначення видання	Для читання дорослими дітям	Для читання дорослими дітям	Для читання дорослими дітям

У ході дослідження застосовано об'єктивні (вимірвальний, розрахунковий) й евристичні (органолептичний, експертний) методи оцінки якості друкованих видань. Методи визначення показників якості описано в законодавчому документі Державні санітарні норми і правила «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей» [5].

За структурою дослідження включало два етапи: контроль якості друкованих видань; розрахунок рівня якості та конкурентоспроможності друкованих видань.

Оцінка якості друкованих видань. Проаналізовано повноту вихідної інформації для кожного зразка (табл. 2).

Таблиця 2

Результати перевірки повноти вихідної інформації

Показники	Зразок № 1	Зразок № 2	Зразок № 3
Відомості про авторів	Чубач Ганна Панасівна	Інформація відсутня	Резніков О. О.
Назва видання	ТОВ «Видавництво «Країна Мрій»	ООО «Де Агостини Паблішинг»	ТОВ «ПІК ПРОМ»
Заголовок серії	ДК	ПР	ДК
Номер випуску серії	№ 2077 від 27.01.2005 р.	14539-3510 від 23.10.2008 р.	№ 4149 від 29.08.2011 р.
Відомість про читацьку адресу	Інформація відсутня	Україна, 01033, Київ, а/я Де Агостини	Інформація відсутня
Цільове призначення видання	Інформація відсутня	Для читання дорослими дітям	Для читання дорослими дітям
Ім'я видавця	О. І. Донічева, Верстка Ю. В. Кузьменко	ООО «Де Агостини Паблішинг»	І. А. Дубко
Адреса видавця	м. Київ, вул. Лугова, 9.	Україна, 01033, Київ, а/я Де Агостини	Україна, 61020, м. Харків, вул. Цементна, 8
Назва й адреса поліграфічного підприємства	ТОВ «Новий друк», м. Київ, вул. Магнітогорська, 1	Інформація відсутня	ТОВ «Данко Тойс»
Дата підписання до друку	16.04.2007 року	Інформація відсутня	22.05.2012 року
Формат видання	60x90/24	Інформація відсутня	64x90x1/16
Вид паперу	офсетний	Інформація відсутня	Інформація відсутня
Гарнітура шрифту основного тексту «Прагматика»	«Прагматика»	Інформація відсутня	Warnock Pro
Вид друку	2,0	Інформація відсутня	0,97
Тираж	5 000 прим.	300 000 прим.	10 000 прим.
Номер замовлення поліграфічного підприємства	Інформація відсутня	Інформація відсутня	64/23-05-12

Встановлено, що кожне видання містить неповну вихідну інформацію.

З метою оцінки зовнішньої конструкції та внутрішньої структури досліджуваних книжкових видань перевірено такі показники: кегль шрифту текстів; збільшення інтерліньяжу; спосіб кріплення, товщина примірника видання у палітурці; довжина полів книжкових видань.

Попередньо визначено одну із чотирьох груп за віковою категорією читачів, до якої слід віднести досліджувані видання. Усі зраз-

ки відносяться до першої вікової групи – видання для дітей дошкільного віку від 4 до 6 років включно. Для таких видань необхідно вказувати інформацію про читацьку адресу: «Для читання дорослими дітям». Варто відмітити, що зразок № 1 не відповідає даній вимозі.

Кегль шрифту тексту визначено за допомогою лінійки в міліметрах з точністю до 0,1 мм (табл. 3). Установлено, усі видання мають кегль 16 пунктів, що відповідає дійсним вимогам.

Таблиця 3

Результати визначення кегля шрифту тексту

№ зразка	Фактичні результати	
	кегль шрифту (мм)	кегль шрифту (пункти)
Зразок № 1	4	16
Зразок № 2	4	16
Зразок № 3	4	16

Збільшення інтерліньяжу визначено 0,1 мм. Результати відповідають вимогам СанПін для даної групи видань (табл. 4).

Таблиця 4

Результати визначення збільшення інтерліньяжу

№ зразка	Фактичні результати (мм)	Збільшення інтерліньяжу фактичне (пункти)	Вимоги за СанПін
			збільшення інтерліньяжу, пункти не менше
Зразок № 1	1	4	4
Зразок № 2	1	4	4
Зразок № 3	1	4	4

Спосіб кріплення визначено візуально, товщиною примірника видання у палітурці – за допомогою лінійки в міліметрах з точністю до 1 мм (табл. 5).

Таблиця 5

Результати визначення способу кріплення

№ зразка	Спосіб кріплення, мм
Зразок № 1	Клейове шиття, 10 мм
Зразок № 2	Клейове шиття, 6 мм
Зразок № 3	Клейове шиття, 12 мм

Властивості шрифту кожного зразка відповідають вимогам СанПін для даної групи видань (табл. 6).

Таблиця 6

Результати дослідження характеристики шрифту

№ зразка	Відповідно до зразка	Відповідно до вимог
Зразок № 1	Шрифт рублений мало контрастний, накреслення нормальне	Шрифт рублений мало контрастний, накреслення нормальне
Зразок № 2	Шрифт рублений мало контрастний, накреслення нормальне	Шрифт рублений мало контрастний, накреслення нормальне

Загальна площа ілюстрацій дитячих книжок становить майже 75 %, що не порушує гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей першої вікової групи.

Оцінка конкурентоспроможності друкованих видань. Під час порівняння товарів, призначених для задоволення однієї і тієї ж потреби, застосовують комплексний метод, що ґрунтується на використанні комплексних показників якості продукції. Запропоновано такий алгоритм проведення оцінки конкурентоспроможності друкованих видань (рис. 1).

Експертною групою, що сформована на

базі професорсько-викладацького складу ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», оцінено вагомість одиничних показників якості друкованих видань. Для обробки результатів дослідження використано методику експертної оцінки значущості обмеженої кількості показників якості та визначення узгодженості експертних оцінок. Обробку результатів здійснено за допомогою програми Microsoft Excel 2000. Результати оцінки вагомості одиничних показників якості друкованих видань і сформовану номенклатуру показників для оцінки якості наведено в табл. 7.

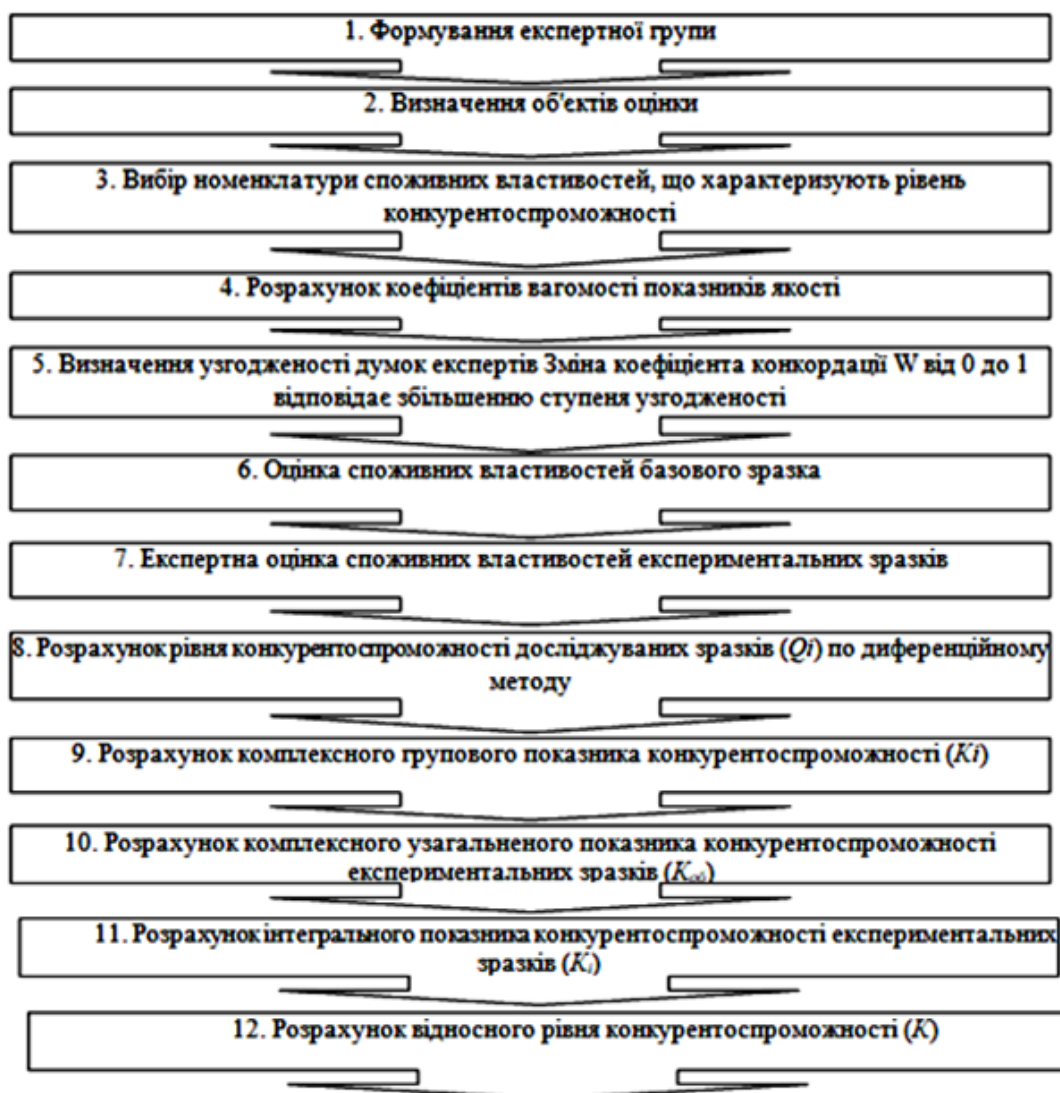

Рис. 1. Алгоритм визначення конкурентоспроможності друкованих видань

Таблиця 7

Номенклатура показників якості друкованих видань

№ з/п	Показник якості	Коефіцієнт вагомості
1	Захоплюваність	0,21
2	Художність	0,16
3	Тримання книги в руках	0,15
4	Зручність читання	0,14
5	Раціональність форми	0,13
6	Досконалість поліграфічного виконання	0,11
7	Довговічність	0,1
	Разом	1,00

Як базовий зразок обрано друковане видання «Найкраща книга для читання» (табл. 8).

Таблиця 8

Характеристика базового зразка «Найкраща книга для читання»

№ з/п	Показник	Характеристика
1	Призначення	для хлопчиків і дівчаток від 3 до 6 років
2	Видавництво	перо
3	Матеріал	офсетний папір
4	Ілюстрації	кольорові
5	Кількість сторінок	112
6	Палітурка	тверда
7	ISBN	978-966-462-439-5
8	Формат	20×26,5 см
9	Розміри упаковки	17,5×22,5×1,0 см
10	Вага	0,42 кг
11	Артикул	006599

Узагальнені дані щодо експертної оцінки джуваних зразків друкованих видань наведено споживних властивостей базового та дослі- в табл. 9.

Таблиця 9

Оцінка споживних властивостей друкованих видань

№ вл-ті	Властивість	Середня оцінка зразків (Π)			
		базовий (Π_0)	1 (Π_1)	2 (Π_2)	3 (Π_3)
1	Захоплюваність	5	5	4,6	5
2	Художність	5	4,6	4,2	4,8
3	Тримання книги в руках	5	3,8	3,8	4,8
4	Зручність читання	5	3,6	4,2	4,8
5	Раціональність форми	5	3,6	4,0	4,8
	Досконалість поліграфічного виконання	5	3,4	3,0	4,8
6	Довговічність	4,4	3,0	3,6	4,8

На базі отриманих результатів розраховано сний груповий показник досліджуваних ви- рівень конкурентоспроможності та комплек- дань (табл. 10).

Таблиця 10

Рівень якості та конкурентоспроможності друкованих видань для дітей

Найменування виробу	Комплексний узагальнений показник ($K_{об}$)	Інтегральний показник ($K_{и}$)	Рівень конкурентоспроможності
Зразок № 1 «Маленькі мрійники»	0,79	0,0007	0,78
Зразок № 2 «Бембі»	0,82	0,0008	0,89
Зразок № 3 «Живі Малюнки»	0,98	0,0009	1,0
«Найкраща книга для читання» (базовий зразок)	1,0	0,0009	1,0

Установлено, що відмінну якість і високий рівень конкурентоспроможності має зразок № 3 «Живі Малюнки» (1,0); задовільну якість і конкурентоспроможність мають друковані видання зразок № 1 «Маленькі мрійники» (0,78) та зразок № 2 «Бембі» (0,89). Показано, що рівень якості та конкурентоспроможності зразків № 1 і № 2 суттєво знижений за рахунок таких одиничних показників якості, як зручність читання, раціональність форми та досконалість поліграфічного виконання.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Запропонований комплексний підхід до визначення якості друкованих видань як об'єкта товарознавства дозволяє забезпечити якісне наповнення книжкового ринку конкурентоспроможними виробами й ефективно забезпечувати потреби споживачів у дитячих друкованих виданнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Проблеми розвитку українського книговидавництва, книгорозповсюдження та перспективи підтримки книгочитання в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/695-18> (дата звернення: 10.11.2020). – Назва з екрана.
2. Антоник О. В. Споживні властивості книги як товару: ринкові акценти / О. В. Антоник, Н. Н. Зубко. – Поліграфія і видавнича справа. – 2006. – № 2 (44). – С. 20–30.
3. Немировский Е. Л. Большая книга о книге: Справочно-энциклопедическое издание / Е. Л. Немировский. – Москва : Время, 2010. – 1088 с.
4. Черниш Н. Книгознавча концепція культури книги: до історичних джерел формування / Н. Черниш // Видавнича галузь і кадри: досягнення, проблеми, перспективи : наук.-практ. зб. [упоряд. Е. І. Огар]. – Львів : Аз-Арт, 2002. – С. 126–135.
5. Державні санітарні норми і правила «Гі-

гієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0077-07#Text> (дата звернення: 26.10.2020). – Назва з екрана.

6. Гавенко С. Ф. Товарознавчі аспекти керування якістю книжкової продукції / С. Ф. Гавенко // Поліграфія і видавнича справа. – 2006. – № 2(44). – С. 14–20.
7. Ковальчук І. В. Особливості виконання дитячої літератури / І. В. Ковальчук // Науковий пошук студентів. Наукові записки інституту журналістики. – 2010. – Т. 41. – С. 208–210.
8. Булах Т. Система критеріїв оцінювання якості книжкової продукції / Т. Булах // Вісник книжкової палати. – 2013. – № 8. – С. 1–6.
9. Зубко Н. Н. Конкурентоспроможність книги як товару / Н. Н. Зубко // Поліграфія і видавнича справа. – 2008. – № 1(47). – С. 90–97.

REFERENCES

1. Rekomendacij parlaments'kih sluhan' na temu: «Problemi rozvitku ukraïns'kogo knigovidavnictva, knigorozpovsjudzhennja ta perspektivi pidtrimki knigochitannja v Ukraïni» [Recommendations of the parliamentary hearings on the topic: “Problems of development of Ukrainian book publishing, book distribution and prospects for supporting book reading in Ukraine”]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/695-18> (accessed 10 November 2020) [in Ukrainian].
2. Antonik O. V. & Zubko N. N. (2006) Spozhivni vlastivosti knigi jak tovaru: rinkovi akcenti [Consumer properties of the book as a commodity: market accents]. *Poligrafija i vidavnicha sprava – Printing and publishing*, 44, 20-30 [in Ukrainian].
3. Nemirovskij E. L. (2010). *Bol'shaja kniga o knige* [Big book about the book]. Moscow, Vremja [in Russian].

4. Chernish N. (2002). Knigoznavcha koncepcija kul'turi knigi: do istorichnih dzherel formuvannja [Bibliological concept of book culture: to historical sources of formation]. *Vidavnicna galuz' i kadri: dosjagnennja, problemi, perspektivi : nauk.-prakt. zb – Publishing industry and personnel: achievements, problems, prospects: scientific-practical. collection*, 126-135 [in Ukrainian].
5. Derzhavni sanitarni normi i pravila "Gigienichni vimogi do drukovanoj produkcii dlja ditej" [State sanitary norms and rules "Hygienic requirements for printed products for children"]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0077-07#Text> (accessed: 26 October 2020) [in Ukrainian].
6. Gavenko S. F. (2006). Tovaroznavchi aspekti keruvannja jakistju knizhkovoi produkcii [Commodity aspects of book quality management]. *Poligrafija i vidavnicna sprava* – *Printing and publishing*, 2(44), 14-20 [in Ukrainian].
7. Koval'chuk I. V. (2010). Osoblivosti vikonannja ditjachoj literaturi [Features of children's literature]. *Naukovij poshuk studentiv. Naukovi zapiski institutu zhurnalistiki – Scientific search of students. Scientific notes of the Institute of Journalism*, 41, 208-201 [in Ukrainian].
8. Bulah T. (2013). Sistema kriterijv ocinjuvannja jakosti knizhkovoj produkcij [System of criteria for assessing the quality of book products]. *Visnik knizhkovoj palati – Bulletin of the Book Chamber*, 8, 1-6 [in Ukrainian].
9. Zubko N. N. (2008). Konkurentospromozhnist' knigi jak tovaru [Competitiveness of the book as a commodity]. *Poligrafija i vidavnicna sprava – Printing and publishing*, 1(47), 90-97 [in Ukrainian].

Ю. А. Басова, кандидат технических наук, доцент; **А. Д. Кобыщан**, кандидат технических наук, доцент (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Оценка качества печатных изданий.**

Аннотация. Целью исследования является обобщение современных подходов к оценке качества книжных печатных изданий как объекта товароведения. В ходе исследования применены объективные (измерительный, расчетный) и эвристические (органолептический, экспертный) методы оценки качества печатных изданий. Методы определения показателей качества описано в законодательном документе Государственные санитарные нормы и правила «Гигиенические требования к печатной продукции для детей». В результате исследований проведена оценка качества печатных изданий, разработан алгоритм комплексной оценки уровня качества и конкурентоспособности книжных изданий, проведено их апробацию на примере торгового ассортимента книжных изданий. Предложенный комплексный подход к определению качества печатных изданий как объекта товароведения позволяет обеспечить качественное наполнение книжного рынка конкурентоспособными изделиями, эффективно обеспечивать потребности потребителей в детских печатных изданиях.

Ключевые слова: печатные издания, книги, потребительские свойства, показатели качества, конкурентоспособность.

Y. Basova, PhD, Associate Professor; **A. Kobischan**, PhD, Associate Professor (Poltava University of Economics and Trade). **Quality assessment of printed publications.**

Annotation. The aim of the study is to generalize modern approaches to assessing the quality of book publications as an object of commodity science. The relevance of the topic is due to a number of new non-traditional approaches to the quality of the book, which deepen its perception, contribute to its wider distribution in the context of the rapid development of market relations. The study used objective (measuring, calculating) and heuristic (organoleptic, expert) methods of assessing the quality of printed publications. Methods for determining quality indicators are described in the legislative document State sanitary norms and rules "Hygienic requirements for printed products for children". Particular attention in the selection of research objects is paid to printed publications intended for children of primary school age. Comprehensive commodity assessment of the printed edition as a subject of the book trade assortment acquires importance in the modern market and has a number of unresolved issues. The definition of clear parameters of book quality should be based on the main indicators of

the quality of the book edition in combination with the results of expert (marketing) research of its consumer benefits in the book market. As a result of researches the estimation of quality of printed editions is carried out, the algorithm of a complex estimation of level of quality and competitiveness of book editions is developed, their approbation on an example of trade assortment of book editions is carried out. The proposed comprehensive approach to determining the quality of printed publications as an object of commodity science allows to ensure the quality of the book market with competitive products and effectively meet the needs of consumers in children's printed publications.

Keywords: *printed publications, books, consumer properties, quality indicators, competitiveness.*